

Przemysław Płoskonka
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W WARSZAWIE

BARIERY UCZESTNICTWA W SURWIVALU JAKO JEDNYM Z TYPÓW ZAJĘĆ OUTDOOR

Cel badań. Celem ogólnym badań było poznanie uwarunkowań uczestnictwa w survivalu jako formie działalności turystyczno-rekreacyjnej oraz określenie ich wpływu na rozpoczęcie i kontynuację aktywności survivalowej. W prezentowanym artykule autor skupił się na jednym z celów szczegółowych badań, jakim było poznanie barier uprawiania survivalu oraz ich znaczenie w zależności od wybranych zmiennych społeczno-demograficznych i doświadczenia w tym zakresie. **Materiał i metody.** Badania przeprowadzono przy użyciu samodzielnie przygotowanego kwestionariusza ankiety. Podstawę opracowania stanowiły opinie 594 respondentów. Badano uczestników wybranych imprez survivalowych (wybranych członków stowarzyszeń i organizacji survivalowych oraz zarejestrowanych członków serwisów zajmujących się tematyką survivalu). **Wyniki.** Najliczniejsza grupa badanych za największą barierę uznała brak czasu wynikający z obowiązków zawodowych, szkolnych oraz rodzinnych. Indeks braku czasu uzyskał najwyższy wynik wśród sześcioczynnikowej skali barier. Barierami mającymi związek z płcią okazały się koszty, które istotnie większe znaczenie miały dla kobiet niż dla mężczyzn. Dla ogółu badanych (niezależnie od płci) stwierdzono wysoko istotną korelację ujemną pomiędzy barierą izolacja społeczna a wiekiem. **Wnioski.** Survival jest silnie determinowany budżetem czasu wolnego, który związany jest ze średnim czasem trwania wszystkich zajęć w ciągu doby i w konsekwencji dostępnością czasu wolnego przeznaczonego na rekreację, a także dostępnością terenów uprawiania. Znaczącą barierę stanowi problem ze znalezieniem innych osób podzielających zainteresowanie survivaliem. Koszty zakupu sprzętu i ekwipunku nie stanowiły istotnej przeszkody w podjęciu aktywności.

Słowa kluczowe: survival, aktywność turystyczno-rekreacyjna, bariery uczestnictwa

WPROWADZENIE

Współczesny człowiek odczuwa deficyt płynących z otoczenia bodźców i wciąż poszukuje nowych wrażeń i ekscytujących przeżyć. Zjawisko to dotyczy wszystkich sfer życia, również sposobu spędzania czasu wolnego. Coraz większa alienacja człowieka od środowiska naturalnego powoduje, iż kilkudniowy wyjazd na łono dzikiej przyrody i obcowanie z naturą staje się wielką przygodą i prawdziwym wyzwaniem. Zjawisko to odzwierciedla popularność zajęć określanych mianem survivalowych.

Survival¹ w potocznym rozumieniu utożsamiany jest z umiejętnościami pozwalającymi przetrwać w trudnych warunkach, w związku z tym nazywany jest również sztuką przetrwania i traktowany jako zbiór

wiedzy o postępowaniu we wszystkich sytuacjach opresyjnych, skrajnie uciążliwych, ekstremalnych (Płoskonka, 2014). Wedle najładarniejszych ujęć survival jest umiejętnością przystosowania do nowych okoliczności i warunków (Pękała, 1998) lub po prostu rodzajem samoratownictwa (Kwiatkowski, 2009).

Survival traktowany jako sztuka przetrwania jest umiejętnością adaptacji do warunków zewnętrznych oraz dostosowywania warunków zewnętrznych do swoich potrzeb (Płoskonka, 2015). Kwiatkowski (2009) podkreśla, iż w terminie sztuka przetrwania określenie „sztuka” pozwala zaznaczyć tę szczególną umiejętność posługiwania się wiedzą prakseologiczną, gdyż dotyczy jak najsprawniejszego zaspokajania życiowych potrzeb przy jak najmniejszych nakładach własnych oraz twórcze podejście do szukania rozwiązań.

Współcześnie survival jest złożoną formą aktywności, realizowaną w wielu różnorod-

¹ Survival jest semantycznym zapożyczeniem z ang. *survival* – przetrwanie, przeżycie (<http://www.ling.pl/survival> [03.11.2016]).

nych modelach. Istnieje tendencja do tego, by każdy rodzaj działalności, w tym ruchowej, związany z ryzykiem, wymagający improwizacji i niosący ze sobą duży ładunek emocji, nazywać survivaliem. W związku z tym zjawisko to należy rozpatrywać co najmniej dualnie. Po pierwsze, jako element edukacji obronnej, przygotowanie żołnierza do działań militarnych. Sztuka przetrwania dla żołnierzy sprowadza się do zagadnień związanych zarówno z utrzymaniem życia w warunkach izolacji od własnych sił wojskowych oraz innych jednostek i zbiorowości ludzkich, jak i kwestii konieczności podjęcia walki o przetrwanie z siłami, które dążą do pojmania żołnierza lub pozbawienia go życia (Tomczak, 2003). Po drugie, jako jedną z form turystyki i rekreacji mającą związek z rozwojem turystyki kwalifikowanej (w Polsce) i rekreacji przygodowej (na świecie). W takim ujęciu survival zdefiniowany jest jako dobrowolna forma spędzania czasu wolnego w plenerze², mająca na celu przeżycie przygody, połączonej ze zdobywaniem wiedzy i ćwiczeniem umiejętności związanych z przetrwaniem w warunkach opresyjnych, w tym naturalnych (Płoskonka 2014), czyli pozbawionych ułatwień, które niesie ze sobą cywilizacja. Istotą tej aktywności jest uzyskanie niezależności od czynników cywilizacyjnych oraz zwiększenie sprawności działania poprzez poznanie mechanizmów adaptacji do zmiennych wpływów środowiska (por. Kozłowski 1986).

Nauki o kulturze fizycznej, które zajmują się między innymi aktywnością fizyczną w czasie wolnym, próbują odpowiedzieć na pytania o jej uwarunkowania. Wiedza ta ma pomóc organizatorom kultury fizycznej w stworzeniu optymalnych warunków aktywności w czasie wolnym i zapewnieniu pełnej satysfakcji jej uczestnikom. Niestety, w boga-

tym dorobku naukowym jest niewiele prac dotyczących aktywności survivalowej. Zdecydowana większość autorów (m.in. Dworzyński, 1998; Meissner, 1990; Pańkiewicz, 1994) skupia się na technicznych aspektach survivalu, pomijając zagadnienia związane z uwarunkowaniami tej aktywności. Nieliczne prace badawcze (m.in. Różański i wsp., 2005; Mogiła-Lisowska, Dąbrowska-Zielińska i Śmieszek, 2012) oparte są przeważnie na obserwacji, zaś materiał badawczy stanowi niewielka grupa osób. Rosnące zainteresowanie survivaliem jako aktywnością turystyczno-rekreacyjną niesie ze sobą potrzebę badań empirycznych. Problematyka podjętej pracy umożliwi uzupełnienie brakującej wiedzy.

CEL BADAŃ

W 2012 r. w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie rozpoczęto badania nad survivaliem w Polsce. Celem głównym badań było poznanie wybranych uwarunkowań uczestnictwa w survivalu jako formie działalności turystyczno-rekreacyjnej oraz określenie ich wpływu na rozpoczęcie i kontynuację tej aktywności. Na pierwszym etapie badań podjęte działania umożliwiły zdefiniowanie survivalu jako aktywności turystyczno-rekreacyjnej, a zarazem przedmiotu badań naukowych, określenie form uprawiania, treści zajęć i sposobów organizacji. Na drugim etapie nastąpiła właściwa ankietyzacja wybranych uczestników zajęć survivalowych.

MATERIAŁ I METODY

W badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując kwestionariusz ankiety, który uprzednio został przygotowany i zweryfikowany podczas badań pilotażowych. Ankieta została podzielona na dwie części. W pierwszej z nich znalazło się 14 pytań otwartych i zamkniętych, dotyczących uwarunkowań uczestnictwa w survivalu. Pytania zamknięte zbudowano z twierdzeń i oceniano w pięciostopniowej skali Likerta. Część druga ankiety składała się z 6 pytań dotyczących danych społeczno-de-

² Plener – słowo pochodzące z języka angielskiego (*open air, plein-air*), oznaczające otwartą przestrzeń pod gołym niebem bądź naturalną scenę będącą miejscem aktywności artystów (<http://sjp.pwn.pl/szukaj/plener.html>). Z czasem zaczęto określać tym terminem miejsce także innych form aktywności. Można zatem przyjąć, iż w działalności turystyczno-rekreacyjnej plener jest elementem środowiska przyrodniczego, którego aktualny stan można uznać za dostatecznie bliski naturalnemu (inaczej – pierwotnemu).

mograficznych. Badania przeprowadzono podczas trzech wybranych imprez surwiwalowych (Kurs Walki w Mieście zorganizowany przez środowisko Związku Strzeleckiego „Strzelec” OSW, VII edycja Przygodowego Rajdu na Orientację Tropiciel zorganizowana przez Młodzieżowe Centrum Informacji i Rozwoju z Wrocławia, VII Militaryny Rajd Zadaniowy 24h Commando zorganizowany przez Centrum Rozwoju Obronności „Zielony Talizman” z Poznania), dwóch wybranych kursów instruktorów rekreacji ruchowej o specjalności surwiwal (jeden kurs organizowany przez Polską Akademię Sportu, drugi przez Escape i Stowarzyszenie ProActive), wśród studentów III roku kierunku Turystyka i Rekreacja, którzy uczestniczyli w specjalizacji z surwiwalu w Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie i Filii w Białej Podlaskiej oraz członków klubów, stowarzyszeń surwiwalowych (Stowarzyszenie Polska Szkoła Surwiwalu z Łodzi, Pol-Survival Klub PTTK z Rzeszowa). Ponadto – po uzgodnieniach z administratorami witryn – przeprowadzono ankietyzację wśród wybranych i zarejestrowanych członków serwisów zajmujących się tematyką surwiwalu, którzy deklarowali czynne uprawianie surwiwalu (<http://www.recon.pl>, <http://www.miniportal.harcerski.pl>, <http://www.tactical.pl>). Badania odbyły się w latach 2012–2014. Podstawę opracowania stanowiły opinie 594 respondentów, które pozwoliły autorowi udzielić odpowiedzi na pytania dotyczące wybranych uwarunkowań surwiwalu.

W prezentowanym artykule skoncentrowano się na jednym z celów szczegółowych badań, jakim było poznanie barier uprawiania surwiwalu oraz ich znaczenia w zależności od wybranych zmiennych społeczno-demograficznych i doświadczenia surwiwalowego. Zastosowaną skalę skonstruowano wykorzystując bariery – rozumiane jako przeszkody utrudniające lub uniemożliwiające uprawianie surwiwalu – wyróżnione przez Jacksona (1993) i Hultsmána (1993). Użyto sześciocyfrowej skali barier, na którą składają się: dostępność (brak lub ograniczony dostęp do środków transportu, terenów uprawiania), izolacja społeczna (brak możliwości i umiejętności zdobywania informacji na temat aktywności, zaangażowa-

nia innych osób), powody osobiste (czynniki odnoszące się do indywidualnych możliwości, zdolności, motywacji), koszty (koszty sprzętu, materiałów, wstępów do obiektów, uczestnictwa), brak czasu (konieczność wykonania innych czynności, obowiązków), udogodnienia (przepełnienie terenów uprawiania, zaniedbana infrastruktura, brak zaplecza rekreacyjnego). Wskaźnikiem tych zmiennych są odpowiedzi udzielone przez respondentów. Badani zaznaczali odpowiedź na pięciostopniowej skali: tak, raczej tak, trudno powiedzieć, raczej nie, nie.

Statystyczną analizę danych podzielono na etapy. W pierwszej fazie uzyskany materiał przedstawiono w formie procentowej i ilościowej. W dalszej analizie nastąpiła procedura kodowania zgodnie z pięciostopniową skalą Likerta. W kolejnej fazie analizy – wykorzystując statystykę opisową – zaprezentowano miary rozkładu, w tym miary tendencji centralnej (średnia arytmetyczna) i miary zróżnicowania (odchylenie standardowe), jakie uzyskały poszczególne elementy kwestionariusza. Kolejny etap polegał na analizie istotności statystycznych pomiędzy porównywanymi grupami. Dokonano teŝ analizy za pomocą testu zgodności chi-kwadrat, testu jednoczynnikowego chi-kwadrat ANOVA Friedmana oraz testu rang U Manna-Whitneya. Korelacja pomiędzy zmiennymi została pokazana za pomocą współczynnika rang Spearmana. Za istotne statystycznie uznano wyniki dla $p < 0,05$. W niemal wszystkich obliczeniach wykorzystano pakiet analiz statystycznych Statistica 9.0 PL oraz pakiet MS Office Excel 2010.

WYNIKI

Należy podkreślić, że niewielka liczba wcześniejszych badań oraz brak danych na temat liczby osób zajmujących się surwiwalem utrudnił charakterystykę populacji osób zajmujących się nim. W związku z tym autor, opierając się na dotychczasowych badaniach, obserwacji uczestniczącej oraz własnym doświadczeniu, założył, że badana próba zasadniczo nie różniła się od całej populacji osób uprawiających sztukę przetrwania oraz że reprezentowała ona względnie

Tab. 1. Czynniki barier w surwiwalu

Pytanie: Które z wymienionych czynników utrudniają Ci uprawianie surwiwalu?	Nie	Raczej nie	Trudno powie- dzieć	Raczej tak	Tak	$\bar{x} \pm SD$
Wysokie koszty dojazdu do terenów uprawiania surwiwalu	24,9	27,8	14,1	19,5	13,6	1,69 ± 1,39
Brak możliwości dojazdu do terenów uprawiania surwiwalu	27,3	31,8	16	15,3	9,6	1,48 ± 1,30
Brak możliwości uprawiania surwiwalu blisko miejsca zamieszkania	30,6	26,4	12	16,7	14,3	1,58 ± 1,43
Brak wiedzy, gdzie można uczestniczyć/ zapisać się na zajęcia, wyjazd z surwiwalu	36,7	20,4	12,6	15,2	15,2	1,52 ± 1,48
Brak lub problem ze znalezieniem innych osób uprawiających surwiwal	27,9	22,7	13,5	19,7	16,2	1,73 ± 1,46
Moje umiejętności surwiwalowe są niewystarczające	24,1	29,1	22,6	16,8	7,4	1,54 ± 1,23
Moja sprawność fizyczna jest niewystarczająca	41,6	28,6	17	9,3	3,5	1,05 ± 1,13
Moje chęci/motywacje są nietrwałe	42,8	29,3	17	8,9	2	0,98 ± 1,07
Wysokie koszty sprzętu i ekwipunku surwiwalowego	29,0	29,1	16	17,7	8,2	1,47 ± 1,3
Wysokie koszty każdorazowego uczestnictwa (transport, zakwaterowanie, wyżywienie)	31,3	26,1	16	16	10,6	1,48 ± 1,35
Obowiązki zawodowe/szkolne/uczelniane	9,6	9,6	10,8	30	40,1	2,81 ± 1,31
Obowiązki rodzinne	18,9	19,4	15,3	25,1	21,4	2,11 ± 1,43
Jestem zbyt zajęty inną aktywnością	23,9	28,5	21,9	17,3	8,4	1,58 ± 1,26
Brak lub nieodpowiednia oferta zajęć z surwiwalu	34,3	21,9	21,7	13,3	8,8	1,40 ± 1,31
Brak odpowiednich terenów/infrastruktury do uprawiania surwiwalu	35,0	27,9	17,5	9,9	9,6	1,31 ± 1,3
Zbyt duże zatłoczenie terenów uprawiania surwiwalu	34,5	24,4	18,4	12,5	10,3	1,40 ± 1,34

nie = 0, raczej nie = 1, trudno powiedzieć = 2, raczej tak = 3, tak = 4

Źródło: opracowanie własne

pełny przekrój osób uprawiających surwiwal, o zróżnicowanych kompetencjach, doświadczeniu i preferencjach.

W pierwszej kolejności poddano analizie czynniki, które zdaniem respondentów utrudniają angażowanie się w zajęcia z zakresu sztuki przetrwania (tab. 1). Najliczniejsza grupa badanych za największą barierę uznała brak czasu wynikający z obowiązków zawodowych, szkolnych, uczelnianych (2,81 ± 1,31) oraz rodzinnych (2,11 ± 1,43). Z po-

zostałych wskazanych barier dwie okazały się dla respondentów równie ważne: problem ze znalezieniem innych osób uprawiających surwiwal (1,73 ± 1,46) oraz wysokie koszty dojazdu do terenów jego uprawiania (1,69 ± 1,39). Najmniej istotnymi barierami były dla ankietowanych: niedostatek chęci i nietrwałe motywacje (0,98 ± 1,07) oraz niewystarczająca sprawność fizyczna (1,05 ± 1,13). Interesujące jest to, że nie stanowiły znaczącej przeszkody dla podjęcia aktywności surwi-

Tab. 2. Bariery w surwiwalu

Bariery	$\bar{x} \pm SD$
Dostępność	1,58 ± 1,11
Izolacja społeczna	1,63 ± 1,31
Powody osobiste	1,19 ± 0,90
Koszty	1,48 ± 1,22
Brak czasu	2,17 ± 0,97
Udogodnienia	1,37 ± 1,06

Źródło: opracowanie własne

wałowej; wysokie koszty sprzętu i ekwipunku (1,47 ± 1,3) oraz zaangażowanie w inną aktywność (1,58 ± 1,26).

Kolejnym etapem analizy było połączenie skal pomiarowych w sześć indeksów odpowiadających barierom uprawiania surwiwalu. Obliczono też średnie oraz odchylenie standardowe dla poszczególnych indeksów (tab. 2). Najwyższą wartość uzyskała bariera brak czasu (2,17 ± 0,97) oraz izolacja społeczna (1,63 ± 1,31), najniższą natomiast bariera – powody osobiste (1,19 ± 0,90).

Korzystając z testu Friedmana, stwierdzono, że analizowane bariery w różnym stopniu utrudniały uprawianie surwiwalu ($n = 594$; $df = 5$; χ^2 ANOVA = 321,743; współczynnik zgodności Kendalla – 0,106; $p < 0,000$)

Należy zwrócić uwagę, że zarówno w wypadku czynników barier, jak i samych barier największe utrudnienia powodował brak czasu, najmniejsze natomiast powody osobiste.

Zakładając, że wpływ poszczególnych barier mógł być zróżnicowany w zależności od płci, zbadano ich rozkład za pomocą narzędzi statystyki opisowej i testu U Manna-

Whitneya (tab. 3). Zarówno kobiety, jak i mężczyźni wskazywali brak czasu jako najważniejszą barierę uprawiania surwiwalu. Zaobserwowana różnica dotyczyła barier związanych z kosztami i izolacją społeczną. Dla kobiet pierwsza z wymienionych barier była znaczącą przeszkodą w podejmowaniu aktywności surwiwalowej (2,06 ± 1,36), dla mężczyzn natomiast druga (1,62 ± 1,31). Z kolei najmniej istotna okazała się dla kobiet bariera udogodnienia (1,46 ± 0,98), dla mężczyzn zaś nie stanowiły większej przeszkody powody osobiste (1,16 ± 0,90).

Za pomocą testu U Manna-Whitneya zbadano związek pomiędzy barierami a płcią. Barierami mającymi związek z płcią okazały się koszty ($U = 11902,5$; $p = 0,000276$) oraz powody osobiste, które miały istotnie większe znaczenie dla kobiet niż dla mężczyzn ($U = 12797$; $p = 0,0035$).

Na następnym etapie analizy sprawdzono zależności pomiędzy barierami w uprawianiu surwiwalu a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem (tab. 4). U ogółu badanych stwierdzono istotną korelację ujemną pomiędzy barierą izolacji społecznej a wiekiem ($df = 592$; $\rho = -0,278$; $p < 0,01$), istotną korelację ujemną pomiędzy barierą izolacji społecznej a wykształceniem ($df = 592$; $\rho = -0,202$; $p < 0,05$), istotną korelację ujemną pomiędzy barierą kosztów a dochodów ($df = 592$; $\rho = -0,221$; $p < 0,05$) oraz istotną korelację ujemną pomiędzy barierą udogodnienia a wiekiem ($df = 592$; $\rho = -0,228$; $p < 0,05$).

W grupie kobiet zaobserwowano istotną korelację ujemną pomiędzy barierą izolacja społeczna a wiekiem ($df = 60$; $\rho = -0,324$;

Tab. 3. Rozkład barier w surwiwalu według podziału na płeć

Bariery	Kobiety ($n = 62$)	Mężczyźni ($n = 532$)	Ogółem ($n = 594$)	U	p
	$\bar{x} \pm SD$				
Dostępność	1,80 ± 1,08	1,56 ± 1,12	1,58 ± 1,11	14447,5	0,107704
Izolacja społeczna	1,70 ± 1,24	1,62 ± 1,31	1,63 ± 1,31	15751	0,558014
Powody osobiste	1,47 ± 0,80	1,16 ± 0,90	1,19 ± 0,90	12797	0,003591
Koszty	2,06 ± 1,36	1,41 ± 1,18	1,48 ± 1,22	11902,5	0,000276
Brak czasu	2,34 ± 0,98	2,15 ± 0,97	2,17 ± 0,97	14536,5	0,123974
Udogodnienia	1,46 ± 0,98	1,36 ± 1,07	1,37 ± 1,06	15477,5	0,424248

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Korelacje (ρ -Spearmana) między barierami a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem respondentów

Barierzy		Zmienne społeczno-demograficzne				
		Wiek	Zamiesz- kanie	Wykształ- cenie	Dochód	Doświadc- czenie
Dostępność	kobiety ($n = 62$)	-0,146	-0,141	-0,024	0,030	-0,019
	mężczyźni ($n = 532$)	-0,192*	0,070	-0,101	-0,147	0,038
	ogółem ($n = 594$)	-0,185	0,044	-0,088	-0,136	0,028
Izolacja społeczna	kobiety	-0,324**	-0,061	-0,207	-0,196	-0,009
	mężczyźni	-0,275**	-0,087	-0,207*	-0,112	0,032
	ogółem	-0,278**	-0,085	-0,202*	-0,118	0,027
Powody osobiste	kobiety	-0,214	0,045	-0,205	0,152	0,226
	mężczyźni	-0,057	-0,011	-0,092	-0,097	-0,061
	ogółem	-0,071	-0,010	-0,086	-0,083	-0,045
Koszty	kobiety	-0,068	-0,072	-0,042	-0,008	-0,014
	mężczyźni	-0,172	-0,037	-0,068	-0,237*	0,065
	ogółem	-0,161	-0,049	-0,048	-0,221*	0,051
Brak czasu	kobiety	0,143	0,033	0,073	0,014	0,112
	mężczyźni	0,092	0,096	0,117	0,054	-0,037
	ogółem	0,097	0,088	0,122	0,049	-0,019
Udogodnienia	kobiety	-0,166	-0,057	-0,205	-0,173	0,034
	mężczyźni	-0,234*	-0,023	-0,178	-0,112	0,041
	ogółem	-0,228*	-0,030	-0,177	-0,118	0,042

Istotne korelacje: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Źródło: opracowanie własne

$p < 0,01$). W grupie mężczyzn stwierdzono istotną korelację ujemną pomiędzy barierą dostępności a wiekiem ($df = 530$; $\rho = -0,192$; $p < 0,05$), izolacji społecznej a wiekiem ($df = 530$; $\rho = -0,275$; $p < 0,01$), istotną korelację ujemną pomiędzy barierą izolacji społecznej a wykształceniem ($df = 530$; $\rho = -0,207$; $p < 0,05$), kosztami a dochodem ($df = 530$; $\rho = -0,237$; $p < 0,05$) oraz udogodnieniami a wiekiem ($df = 530$; $\rho = -0,234$; $p < 0,05$).

DYSKUSJA

Badania nad surwiwalem jako aktywnością turystyczno-rekreacyjną należą do rzadkości, zarówno w piśmiennictwie polskim,

jak i zagranicznym. Dotychczasowe prace koncentrowały się na wybranych grupach respondentów (Korpak, 2009; Rózański i wsp., 2005; Tomczak i wsp., 2012) lub na określonym terytorium administracyjnym (Zarzycki i Opoka, 2007). Brak kompleksowych badań opisujących to zagadnienie, jednakże dostępne prace stanowią wartościowy wkład w dyskusję nad uzyskanymi wynikami.

Przeprowadzone badania potwierdziły zasadność zastosowania sześcioczynnikowej skali barier Jacksona (1993) i Hultsmána (1993). Najważniejszą barierą utrudniającą uprawianie surwiwalu okazał się brak czasu wynikający z obowiązków zawodowych, szkolnych, uczelnianych oraz rodzinnych. Wyniki te są zbliżone do wyników uzyskanych przez Główny Urząd Statystyczny (2013),

Zarzyckiego (2000), Nowackiego (2002), w których brak czasu był dominującą barierą w podejmowaniu aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Interesujące, iż zaledwie dla co dziesiątego respondenta biorącego udział w niniejszych badaniach drogi sprzęt i ekwipunek stanowiły istotną przeszkodę w angażowaniu się w surwiwal. Badania Korpaka (2009) i obserwacje Kawuli (2002) potwierdzają uzyskane wyniki w tym zakresie, natomiast Górka (2012) – na podstawie analizy literatury i własnej obserwacji – jako jedną z kluczowych barier uprawiania surwiwalu wyróżniła właśnie koszty uczestnictwa. Ponieważ wyniki te nie zostały potwierdzone empirycznie, należy je uznać jedynie za opinię autorki.

Barierami mającymi związek z płcią okazały się koszty, które istotnie większe znaczenie mają dla osób płci żeńskiej. Jest to prawdopodobnie związane z niższymi zarobkami kobiet, co też potwierdziły badania. Dodatkowo diagnoza Czapińskiego i Panka (2015) wykazała prostą zależność pomiędzy poziomem materialnym a uczestnictwem w sporcie i rekreacji. Na podobną zależność zwracali uwagę Crawford, Jackson i Godbey (1991) oraz Jackson (1993), pokazując, że dochód jest silnie skorelowany z postrzeganiem barier. Przy tym nie jest to zależność jedyna – poziom niemal wszystkich barier jest wyższy u kobiet niż u mężczyzn, co wiąże się ze specyfiką roli kobiet w społeczeństwie (Nowacki 2002).

Badania wykazały, że wraz z wiekiem i osiągnięciem coraz wyższego wykształcenia tracą na znaczeniu utrudnienia związane z brakiem umiejętności zdobywania informacji na temat aktywności surwiwalowej oraz niedostatkami w infrastrukturze terenów uprawiania. U mężczyzn wraz z wiekiem coraz mniej istotne są bariery związane z dostępem do terenów ich uprawiania. Wyniki te potwierdzają badania Hultsmána (1993), dla którego poziom barier maleje wraz z wiekiem i nabywaniem doświadczenia. Związane jest to najprawdopodobniej ze wzrostem kompetencji i zaawansowania turysty, a tym samym zwiększaniem samowystarczalności (w tym możliwości samodzielnego zorganizowania transportu do terenów recepcyjnych). Ponadto wraz ze wzrostem dochodów

zmniejsza się znaczenie barier związanych z kosztami uczestnictwa. Na tę zależność zwracali uwagę Crawford, Jackson i Godbey (1991) oraz Jackson (1993), zaś Puciato (2008) wskazywał, iż dopiero przy odpowiednich dochodach pozostaje pula pieniędzy, z której może być finansowana aktywność turystyczno-rekreacyjna.

Uogólniając, należy zatem zaznaczyć, że odczuwanie barier zależy od pozycji w hierarchii społecznej i jest silnie związane ze zmiennymi społeczno-demograficznymi. Tę zależność potwierdzają wyniki badań Czapińskiego i Panek (2015).

WNIOSKI

1. Aktywność surwiwalowa jest silnie determinowana omawianym wcześniej budżetem czasu wolnego. Ograniczenie to dotyczy zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Na ten stan rzeczy nie ma wpływu ani wiek, ani miejsce zamieszkania, dochód, wykształcenie czy też doświadczenie. Można zatem domniemywać, iż podjęcie aktywności surwiwalowej musi wiązać się albo ze zmianami w strukturze zajęć tygodnia prowadzącymi do wygospodarowania czasu wolnego, albo rezygnacją z innych działań zawodowych czy rodzinnych na rzecz możliwości podjęcia aktywności surwiwalowej.

2. Istotną przeszkodą w podjęciu działań w zakresie sztuki przetrwania jest dostępności terenów ich uprawiania, najczęściej obszarów leśnych. Brak możliwości uprawiania surwiwalu blisko domu wiąże się z dodatkowymi kosztami dojazdu – szczególnie dla osób zamieszkających na terenach miejskich. Interesujące, iż u mężczyzn bariera ta traci na znaczeniu wraz z wiekiem. Można założyć, iż jest to związane z uniezależnieniem się od publicznych środków komunikacji na rzecz posiadania własnego transportu (np. samochodu).

3. Znaczącą barierą jest problem ze znalezieniem innych osób zajmujących się surwiwalem. Może to być związane z hermetycznością środowiska pasjonatów sztuki przetrwania, skupiających się głównie w nieformalnych grupach koleżeńskich lub po prostu wąskim gronie zainteresowanych.

Co ciekawe, niezależnie od płci, bariera ta istotnie traci na znaczeniu z wiekiem, co może sugerować nawiązanie kontaktów ze społecznością pasjonatów sztuki przetrwania, a tym samym lepsze rozeznanie w środowisku osób zajmujących się tym rodzajem aktywności.

4. Dla badanych nie stanowiły istotnej przeszkody koszty zakupu sprzętu i ekwipunku. Prawdopodobnie jest to związane ze specyfiką tej formy wypoczynku – poza odpowiednim ubraniem i nielicznym wyposażeniem turystycznym nie wymaga ona znacznych inwestycji – z wyłączeniem wspomnianego powyżej dojazdu do terenów jej uprawiania. Ponadto sam wstęp do lasu i ewentualny biwak nie generował znaczących obciążeń finansowych. Wartą podkreślenia obserwacją jest to, iż koszty stanowiły dla kobiet istotniejszą przeszkodę w uprawianiu survivalu niż dla mężczyzn. Może to być związane z sytuacją na rynku pracy (wysokością zarobków) oraz hierarchią wydatków. Wniosek ten szczególnie nasuwa się po analizie wyników mężczyzn, dla których koszty traciły na znaczeniu wraz z wiekiem, co może być związane z rozwojem zawodowym i wzrostem poborów.

BIBLIOGRAFIA

- Crawford, D., Jackson, E., Godbey, G. (1991). A Hierarchical Model of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 13(4), 309–320.
- Czapiński, J., Panek, T. (2015). *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków*. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.
- Dworzyński, M. (1998) Survival – sztuka przetrwania. *Super Tramp*, 7/8(9), 16.
- Główny Urząd Statystyczny (2013). *Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji ruchowej w 2012 r.* Warszawa: GUS.
- Górka, J. (2012). Survival jako forma rekreacji. W: W. Siwiński W., Pluta B. (red.), *Teoria i metodyka rekreacji ruchowej w świetle aktualnych badań* (s. 92–100). Poznań: AWF. <http://sjp.pwn.pl/szukaj/plener.html> [dostęp: 6.02.2017].
- <http://www.ling.pl/survival> [dostęp: 03.11.2016].
- Hultsman, W. (1993). The Influence of others as a barrier to recreation participation among early adolescents. *Journal of Leisure Research*, 25(2), 150–164.
- Jackson, E.J. (1993). Recognizing patterns of leisure constrains. Result from alternative analyses. *Journal of Leisure Research*, 23, 301–313.
- Kawula, S. (2002). Czy survival stanie się metodą resocjalizacji nieletnich przestępców? *Wychowanie na co Dzień*, 1, 13–19.
- Kozłowski S. (1986). *Granice przystosowania*. Warszawa: WP.
- Korpak, F. (2009). Survival jako sposób spędzania czasu wolnego. W: J. Bergier, M. Sroka (red.), *Survival w teorii i praktyce* (s. 89–92). Biała Podlaska: PWSZ im. Papieża Jana Pawła II.
- Kwiatkowski, K.J. (2009). Szerokie horyzonty survivalu. W: M. Dycht, L. Marszałek (red.), *Dylematy (niepełno)sprawności – rozważania na marginesie studiów kulturowo-społecznych* (s. 49–63) Warszawa: Wyd. Salezjańskie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Meissner, H.-O. (1990). *Sztuka życia i przetrwania*. Warszawa: Bellona.
- Mogila-Lisowska, J., Dąbrowska-Zielińska, K., Śmieszek, J. (2012). Survival jako jeden z potencjalnych produktów turystycznych. W: W. Siwiński, D.R. Tauber, E. Mucha-Szajek (red.), *Teoria i praktyka usług turystycznych, rekreacyjnych i hotelarsko-żywnieniowych w świetle badań* (s. 251–258). Poznań: Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii.
- Nowacki, M. (2002). *Uwarunkowania aktywności żeglarskiej*. Poznań: AWF.
- Pańkiewicz, J. (1994). *Survival – sztuka przetrwania*. Warszawa: Tenten.
- Pękała, T. (1998). Podstawy survivalu (sztuki przetrwania). *Wiedza Obronna*, 1, 77–86.
- Płoskonka, P. (2014). *Społeczne uwarunkowania uczestnictwa w survivalu jako formie aktywności turystyczno-rekreacyjnej*. Praca doktorska. Warszawa: AWF.
- Płoskonka, P. (2015). Survival jako forma aktywności turystyczno-rekreacyjnej – synteza zjawiska. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*, (6), 751–763.
- Puciato, D. (2008). Ekonomiczne uwarunkowania podejmowania aktywności ruchowej w czasie wolnym. W: W. Siwiński, R.D. Tauber, E. Mucha-Szajek (red.), *Współczesne tendencje w rekreacji i turystyce* (s. 409–415), Poznań: WSHiG.
- Różański, P., Sroka, M., Dorosz, M. (2005). Wiedza na temat sztuki przetrwania studentów PWSZ w Białej Podlaskiej. W: Z. Kubińska, B. Bergier (red.), *Rekreacja ruchowa w teorii i praktyce* (s. 188–191). Biała Podlaska: PWSZ.
- Tomczak, A. (2003). Elementy „szkoły przetrwania” w systemie edukacji podchorążych wojsk lądowych. W: M. Marcinkowski, M. Sokołowski (red.), *Aktywność ruchowa, edukacja i zdrowie w (kon)tekstach proobronnych* (s. 212–223). Poznań: AWF.

- Tomczak, A., Różański, P., Kuprianiuk, A.M. (2012). Opinie studentów Akademii Wychowania Fizycznego o zajęciach szkoły przetrwania realizowanych na obozie letnim. W: M. Sokołowski, A. Kaiser, J. Brzozowski (red.), *Holistyczna koncepcja zdrowia w turystyce i rekreacji* (s. 297–323). Poznań: Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania.
- Zarzycki, P. (2000). Współczesna piesza turystyka górską w świetle badań. W: J. Wyrzykowski (red.), *Studia nad czasem wolnym mieszkańców dużych miast Polski i jego wykorzystaniem na rekreację ruchową i turystykę* (s. 239–253). Wrocław: AWF.
- Zarzycki, P., Opoka, D. (2007). Survival jako forma turystyki przygodowej podejmowana przez młodzież Dolnego Śląska. W: D. Umiastowska (red.), *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku. Tom 11. Część I* (s. 110–116). Szczecin: Albatros.

Abstract

Barriers of participation in survival as one of the outdoor types of activities

Background. A growing interest in survival as a tourist and recreational activity raises the need for empirical research into this issue. Unfortunately, a vast majority of authors focus on the technical aspects of survival, ignoring the determinants of this activity. The few existing studies are usually based on observation and involve small samples. This paper will help complement the body of knowledge concerning this issue. **Material and methods.** Following a pilot study, the study proper was conducted with the use of a questionnaire prepared by the author. The analysis was based on the opinions of 594 respondents. The research was conducted during randomly selected survival events, among randomly selected members of survival societies and organisations and users of websites dedicated to survival. **Result.** The largest group of respondents identified lack of time resulting from professional, school, academic, and family duties as the greatest barrier. The lack-of-time index obtained the highest score in the six-factor barrier scale. Gender-related barriers were costs, which turned out to be of significantly higher importance for women than for men. For all respondents, and in the groups of men and women independently, a highly significant negative correlation was found between the social isolation barrier and age. **Conclusions.** Survival is strongly determined by the accessibility of leisure time and appropriate environment. The problem to find other people engaged in survival activity seems a significant barrier. The costs of equipment do not constitute a substantial barrier to participation.

Key words: survival, tourist and recreation activity, barriers to participation

Praca wpływęła do Redakcji: 27.02.2017

Po recenzji: 15.03.2017

Zaakceptowano do druku: 27.03.2017

Adres do korespondencji:

Przemysław Płoskonka

Wydział Turystyki i Rekreacji

Katedra Rekreacji

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego

ul. Marymoncka 34

00-968 Warszawa

e-mail: przemyslawploskonka@gmail.com

Jak cytować:

Płoskonka, P. (2017). Bariery uczestnictwa w surwiwalu jako jednym z typów zajęć outdoor. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 57, 82–90.